

IBIX

PUBLICACIÓ BIENNAL DE CULTURA,
ARTS, LLETRES, MÚSICA I CIÈNCIA
DELS DOS VESSANTS DEL PIRINEU

Centre d'Estudis
Comarcals del Ripollès

Institut Ramon Muntaner
Fundació privada
dels Centres d'Estudis
de Parla Catalana

2a època. Núm. 10. Any 2018

L'aprofitament dels recursos naturals als Pirineus

Publicació de les aportacions al X Col·loqui d'Estudis Transpirinencs, celebrat a Queralbs la tardor de 2017

FALLES, HAROS, I BRANDONS: DEL RECONeixEMENT DE LA UNESCO A LA SALVAGUARDA

Resum

A la convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat de la Unesco (Namíbia, del 30 de novembre al 4 de desembre de 2015) s'incorporen les Festes del Foc del Solstici d'Estiu als Pirineus a la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat. La candidatura inclou 63 pobles fallaires de Catalunya, Aragó, Vall d'Aran, Andorra i França.

La UNESCO diu que el principal objectiu de la Convenció no és protegir, sinó salvaguardar. La protecció suposa erigir barreres al voltant d'una expressió determinada, aïllant-la del seu context, el seu passat i reduint la seva funció o el seu valor social. Salvaguardar significa mantenir-la viva, conservant el seu valor i la seva funció.

S'entén per salvaguarda el conjunt de mesures encaminades a garantir la viabilitat del patrimoni cultural immaterial, entre les quals hi ha la identificació, la documentació, la recerca, la preservació, la protecció, la promoció, la valoració, la transmissió —sobretot a través de l'ensenyament oficial i no oficial— i la revitalització d'aquest patrimoni en els seus diferents aspectes.

Hi ha elements locals que evidencien la necessitat d'un model de salvaguarda. Destacarem els més importants:

- Nous pobles han recuperat o introduït la festa de les falles.
- Hi ha localitats que aquest 2017 no celebren la festa.
- El perill de banalització i d'una afluència excessiva de turistes.

A més, cada sis anys s'ha de presentar un informe al Comitè Intergovernamental per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial.

Des de la càtedra d'Educació i Patrimoni Immaterial dels Pirineus s'està promovent un model de salvaguarda, basant-se en l'anàlisi de bones pràctiques de la UNESCO. Aquest model inclou:

1. Recerca i memòria històrica
2. Transmissió del coneixement a través d'educació formal i no formal
3. Promoció, accés al patrimoni i activitats comercials derivades

Paraules clau: falles, *haros*, brandons, Patrimoni Immaterial, UNESCO.

Sofia Isús

Marc Ballesté

Laia Giralý

Marcel·la Andreu

Càtedra Educació i Patrimoni Immaterial dels Pirineus
Universitat de Lleida

Abstract: Falles, Haros and Brandons: *From acknowledgement by UNESCO to safeguarding*

At the 10th session of the Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (Namibia, 30 November to 4 December 2015) the Summer Solstice Fire Festivals in the Pyrenees were added to the Representative List of Intangible Cultural World Heritage. The candidacy includes 63 *fallaire* villages (celebrating the midsummer fire festival) in Catalonia, Aragon, the Aran Valley, Andorra and France.

According to UNESCO the Committee's main objective is not to protect, but to safeguard. Protection means erecting barriers around a particular expression, isolating it from its context, its past, and reducing its function or its social value. Safeguarding means keeping it alive, conserving its value and its function.

By "safeguarding" we understand the measures addressed to guaranteeing the viability of the intangible cultural heritage, including the identification, documentation, research, preservation, protection, promotion, evaluation, transmission – above all through official and unofficial teaching – and the revitalization of this heritage in its different aspects.

There are local elements that show the need for a safeguarding model. Here are the most important:

- New villages have recovered or introduced the festivity of the *falles*.
- In 2017 some localities did not celebrate the festivity.
- The danger of trivialization and an excessive influx of tourists.

Moreover, every six years a report has to be presented to the Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.

The Chair of Education and Intangible Heritage of the Pyrenees is promoting a safeguarding model, based on the UNESCO analysis of good practices. This model includes:

1. Research and historical memory
2. Transmission of knowledge through formal and informal education
3. Promotion, access to the heritage and commercial activities deriving from it

Keywords: *falles*, *haros*, *brandons*, Intangible Cultural Heritage, UNESCO.

Si una festa sembla que mai defallirà és la de les Falles, *Haros* i *Brandons* dels Pirineus. La dedicació i estima dels mateixos fallaires, aquells que el mateix Jacint Verdaguer il·lustra com «dansen, fent coetejar pels aires ses trenta enceses falles [...] en sardana fantàstica ...»,¹ ha fet i farà que una tradició com a tal perduri durant els segles.

Com tota mostra de cultura popular, no obstant, és mereixedora de salvaguarda. Per això, tots els pobles fallaires d'Andorra, l'Aran, Aragó, Catalunya i l'àrea francesa de Comenges, amb un projecte encapçalat pels primers, van presentar candidatura a la UNESCO per a la incorporació de la seva festa a la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immateral de la Humanitat.

La resolució va ser positiva, i el dia 1 de desembre de 2015 el Comitè intergovernamental per a la Salvaguarda (a partir d'ara Comitè), reunit a Namíbia, va afegir *Les Festes del Foc del Solstici d'Estiu als Pirineus* a la llista de patrimoni intangible de la UNESCO. Inclou 63 pobles de tot el territori muntanyenc.

Ara, per tant, toca salvaguardar la festa, és a dir, «mantenir-la viva, conservant el seu valor i la seva funció», tal i com apunta Irina Bokova, presidenta de la UNESCO. No es tracta, en canvi, de protegir, la qual cosa, com la mateixa paraula indica, «suposa erigir barreres al voltant d'una expressió determinada, aïllant-la del seu context, el seu passat, i reduint la seva funció o el seu valor social».

L'octubre del 2003, moment inicial de reconeixement del patrimoni intangible a nivell oficial, es va dur a terme la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial, la finalitat de la qual era precisament la salvaguarda, el respecte i la sensibilització d'aquest tipus de béns, així com la cooperació i l'assistència internacional.²

Aquesta convenció defineix «salvaguarda» com «les mesures encaminades a garantir la viabilitat del patrimoni cultural immaterial, entre aquestes la identificació, la documentació, la recerca, la preservació, la protecció, la promoció, la valoració, la transmissió —sobretot a través de l'ensenyament oficial i no oficial— i la revitalització d'aquest patrimoni en els seus diferents aspectes».³

El document, a més a més, exposa unes recomanacions, exigències i uns principis ètics a tots els estats membres de la UNESCO, la denominada Assemblea General. No especifica, però, com dur a terme la salvaguarda de cada tradició. Aquesta concreció cal fer-la a nivell local, tenint en compte les particularitats de cada cas.

Pel que fa a la festivitat de les Falles, *Haros* i *Brandons*, creiem oportuna la configuració d'un model de salvaguarda com a eina bàsica d'aquesta concreció, atenent en tot moment a les citades definicions i recomanacions.

Amb tot això, certs elements de la mateixa comunitat fallaire evidencien també la necessitat de crear un model. En primer lloc, hi ha pobles no inscrits en la candidatura que celebren la festa, l'han recuperat o introduït recentment, i que, per tant, després d'una precisa anàlisi cal introduir-los o no a la llista que consta a la UNESCO. Han sorgit, a més a més, noves tipologies de falles que disten en certa mesura del format original: segueixen sent focs festius, però potser caldria considerar-los com un altre tipus de tradició, igual d'interessant, però diferent.

D'altra banda, en el cas de l'any 2017, algunes localitats que formen part de la candidatura, bàsicament de l'àrea de parla francesa i occitana, no han celebrat la festa del Brandon. Altres, en canvi, arran de la proclamació UNESCO, pateixen des d'aleshores una afluència important de turistes que els ha obligat a prendre certes mesures de protecció.

Per afegit, cada sis anys s'ha de presentar un informe al Comitè, elaborat per l'estat pertinent on s'especifiquin les mesures dutes a terme en relació amb la pervivència de la tradició inscrita en la llista.

En el present text, exposem precisament les línies generals a través de les quals podria establir-se un Model de Salvaguarda per a la festa de les Falles, *Haros* i Brandons. Per tal d'establir-les, ens hem fixat en el Registre de Bones pràctiques elaborat i ampliat anualment pel mateix Comitè, una de les tres llistes existents que fa referència a Patrimoni Immaterial de la UNESCO.⁴

El registre va començar el 2009, i a dia d'avui es compta amb disset entrades de diferents països. Com assenyala el text de la Convenció, tots ells representen «programes, projectes i activitats d'àmbit nacional, subregional o regional per a la salvaguarda del patrimoni que en el seu criteri reflecteixen de la manera més adequada els principis i objectius de la present Convenció».⁵ Són, per tant, una mostra ideal per a l'elaboració d'un model com el que ens proposem.

La tipologia de tradicions registrada és ben diversa. Inclou iniciatives relatives a artesania, música, jocs tradicionals, dansa, arts de l'espectacle o mètodes constructius, entre altres. Hi consten activitats concretes d'àmbit pedagògic o d'investigació etnogràfica i projectes més amplis que engloben diferents aspectes de salvaguarda.

Una de les pràctiques s'executa en una àrea propera a Catalunya, a la zona rural del Pusol (Elx), i consisteix en un centre de cultura tradicional i museu escolar que té com a objectiu principal la promoció d'una educació basada en valors que integrin el patrimoni cultural i natural com a eix vertebrador. Dedicat als alumnes, mestres, famílies, població del districte i investigadors, presenta com a element més innovador que els infants puguin realitzar tasques d'investigació i gestió del patrimoni immaterial.

Desenvolupat igualment a l'entorn d'un museu, un altre projecte es duu terme a Indonèsia amb la finalitat de salvaguardar la tècnica tèxtil del Batik. En aquest cas s'ha elaborat un programa que inclou aquesta tradició com a contingut curricular en tots els nivells educatius.

Un altre cas es localitza al Brasil. Fent ús novament d'un museu i amb la col·laboració de les comunitats tradicionals de la costa sud i sud-est es vetlla per al manteniment del fandango com a gènere musical i ball popular. Duen a terme accions com ara tallers, itineraris o fulletons divulgatius, unes activitats que es realitzen de manera similar a Bèlgica en el cas de la cultura del carilló. Aquest últim programa destaca, però, per la seva tasca d'inventarització i promoció mitjançant activitats d'entreteniment i xarxes socials o plataformes digitals.

Un exemple diferent es desenvolupa a Noruega a l'entorn del tradicional vaixell *oselvar*, una embarcació de fusta fabricada a mà i de petites dimensions. A banda d'accions similars a les descrites, com les labors de documentació, cursos o exposicions, s'usa també el patrimoni cultural immaterial per a activitats comercials.

Altres entrades a la llista no concreten les mesures específiques de salvaguarda, com en el cas del Brasil, on mitjançant un programa nacional de patrimoni immaterial s'obre la convocatòria per a la presentació de projectes. És una manera, en realitat, d'encoratjar

les organitzacions que estiguin interessades en la conservació de les seves tradicions, i donar-los suport.

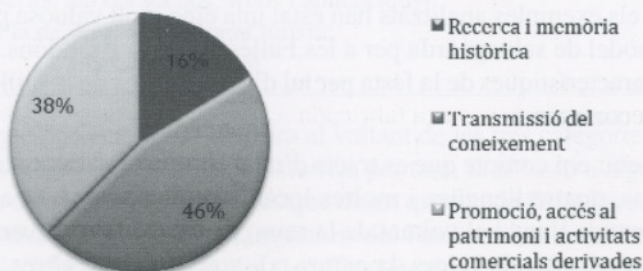
En l'anàlisi d'aquestes i la resta de les bones pràctiques hem plantejat diferents categories emmarcades en tres grans blocs per tal d'aconseguir un resultat més clar i ordenat. Aquesta categorització, a més a més, ens ha servit per al posterior plantejament del model dedicat a la festa de les Falles, *Haros* i *Brandons*. Els tres grans blocs són: Recerca i memòria històrica, Transmissió del coneixement i Promoció, accés al patrimoni i activitats comercials derivades.

En el primer s'hi inclouen les investigacions històriques, etnogràfiques i multidisciplinàries, i més concretament tasques d'identificació com inventaris i catàlegs, estudis de camp, labors de documentació i consultes o informes realitzats per experts.

La segona categoria fa referència a accions d'educació formal, no formal i de caire divulgatiu. Les de caràcter formal poden ser materials educatius, elaboració de mètodes i tècniques d'aprenentatge, així com jornades i períodes de pràctiques. Entre les activitats d'educació no formal hi trobem tallers, cursos, seminaris, conferències, formació per a adults, debats científics, intercanvis d'experiències, demostracions, assessorament, visites guiades i estands. I finalment, en l'àmbit divulgatiu s'hi emmarquen exposicions, llibres, articles, revistes, audiovisuals, materials sonors i assajos.

El tercer gran bloc acull competicions, concursos, manuals, restauració d'equipaments i béns mobles (com instruments), festivals, itineraris temàtics, labors de comunicació (mitjans audiovisuals, mitjans escrits, xarxes socials, webs i aplicacions), venda de productes resultant del patrimoni immaterial, ús del patrimoni immaterial per a activitats comercials, creació d'espais d'oci tradicionals i actes o rituals públics.

Mesures de salvaguarda dels programes de Bones Pràctiques UNESCO

A nivell percentual, la categoria dedicada a la transmissió del coneixement ocupa una posició privilegiada respecte de les altres dues; concretament, un 46 % de les accions s'inclouen en aquest apartat. La segueix amb un 38 % la referida a la promoció, accés al patrimoni i activitats comercials derivades i es completa amb el 16 % relatiu a la recerca i memòria històrica.

Quant a aquest últim bloc, cal destacar l'important treball realitzat a l'entorn de la identificació, ja que un 43 % de les activitats analitzades corresponen a catàlegs o inventaris, mentre que un 20 % representa les labors de documentació.

En l'àmbit de la transmissió del coneixement, l'educació no formal domina la categoria amb un 46 % front les altres dues, que es reparteixen a parts iguals el percentatge. Per la seva banda, l'elaboració de materials educatius representa el 55 % de l'àrea formal, i les exposicions i els documents escrits el 31 % i el 25 % respectivament, si ens fixem en la divulgació.

En últim lloc, mereix atenció la importància atorgada a les labors de comunicació dins el bloc de la promoció i accés al patrimoni, perquè representa la tasca més important duta a terme, en concret un 21 %, si es compara amb la resta d'activitats, les quals tenen com a màxim un 10 % del total.

Les bones pràctiques reconegudes per la UNESCO, en definitiva, se centren de manera considerable en l'educació no formal, en accions com tallers, formacions o intercanvis d'experiències. Donen un gran pes a la comunicació, així com a variades formes de promoció. Es preocupen també, tot i que en menor mesura, per tasques d'identificació o labors de documentació.

A banda d'aquestes accions, es perceben uns mitjans que faciliten el seu assoliment, la majoria dels quals són alhora recomanacions presents a la Convenció del 2003. S'han creat, per exemple, organismes o institucions per a la salvaguarda, com ara museus, instituts, cases escola, associacions o centres culturals, i s'han obert convocatòries de projectes que ofereixen un suport financer.

Tots els exemples analitzats han estat una eina molt valuosa per a la confecció de la proposta de model de salvaguarda per a les Falles, Haros i Brandons. Hem tingut ben present alhora les característiques de la festa per tal d'adequar-nos de la millor manera a les necessitats reals de la comunitat.

Cal tenir em compte que es tracta d'una tradició que abasta un territori ampli format per tres països, quatre llengües i moltes localitats. És puntual, és a dir, es realitza en un moment concret de l'any i al voltant de la seva celebració hi ha diversos elements a considerar, com la simbologia, els valors, la natura o la música, entre altres. Cal valorar també que ens trobem davant una festa de recorregut històric documentada des de fa més de cent anys.

ACCIONS QUE ES PROPOSEN
<p>1. Recerca i Memòria històrica: <i>Investigacions històriques i etnogràfiques</i> Estudis de camp Identificació o inventarització de pobles fallaires Documentació històrica</p>
<p>2. Transmissió del coneixement <i>Educació formal</i> Projectes educatius i materials didàctics Xarxes interescolars entre pobles fallaires Jornades anuals o bianuals amb la participació d'alumnes, famílies i comunitat Incloure les falles com a contingut a les universitats del territori i promoure estudis</p>
<p><i>Educació no formal</i> Tallers i materials dedicats als mestres d'infantil, primària i secundària Congressos o seminaris anuals o bianuals de temàtica fallaire Demostracions Visites guiades Activitats lúdiques durant les festes Jocs</p>
<p><i>Divulgació</i> Exposicions transfrontereres i itinerants Centres virtuals i/o museus Publicacions diverses i documentals de tipus divulgatiu per a totes les edats</p>
<p>3. Promoció, accés al patrimoni i activitats comercials derivades Exposicions Audiovisuals Concursos Itineraris temàtics Labors de comunicació (mitjans audiovisuals, mitjans escrits, xarxes socials, webs i aplicacions) Pla de desenvolupament turístic Plans de seguretat</p>

Tal com hem indicat, el model que presentem s'estructura al voltant de les tres categories citades. La primera fa referència a la recerca i memòria històrica; per tant, fa al·lusió a algunes recomanacions de la Convenció, concretament a aquelles que diuen que «cada Estat Part confeccionarà d'acord amb la seva situació un o diversos inventaris del Patrimoni cultural immaterial present al seu territori [...]» i fomentarà «estudis científics, tècnics i artístics, així com metodologies de recerca, per a la salvaguarda eficaç del patrimoni cultural immaterial [...]».⁶

En aquest apartat cal incloure-hi, per tant, investigacions històriques i etnogràfiques, els estudis de camp, la identificació o inventarització de pobles fallaires i les tasques de documentació històrica. Algunes d'aquestes tasques ja s'han dut a terme en certs territoris i de manera parcial. Falta, però, posar-ho en comú formant, per exemple, grups de treball conjunt. Es tracta d'unes accions que permetran, entre altres coses, tenir localitzats tots els pobles que són o han sigut fallaires, element essencial en l'actualitat a la vista que en alguns no s'ha celebrat la festa recentment. El resultat de tota aquesta recerca generaria publicacions i bases de dades que podrien servir per al desenvolupament del segon bloc d'accions, el que pertoca a la transmissió del coneixement.

En aquest sentit, la Convenció es dirigeix als estats parts invitant-los a «assegurar el reconeixement, el respecte i valorització del patrimoni immaterial a la societat, en particular mitjançant: programes educatius [...], mitjans no oficials de transmissió del coneixement»⁷ i els anima «a posar en pràctica mesures encaminades a: integrar el patrimoni cultural immaterial en programes d'estudis escolars [...], reforçar les capacitats docents per a impartir ensenyança sobre el patrimoni cultural immaterial, [...], incitar els pares i associacions a proposar temes i mòduls per a ensenyar el patrimoni cultural immaterial a les escoles».⁸

Un model dedicat a les falles, per tant, creiem que hauria d'incloure, pel que fa a educació formal, projectes educatius i materials didàctics, xarxes interescolars entre zones fallaires, jornades anuals o bianuals amb la participació d'alumnes, famílies i la comunitat, la incorporació de les falles com a contingut a les universitats del territori i la promoció d'estudis de temàtica fallaire. A Andorra ja s'ha incorporat, per exemple, a les aules mitjançant la xarxa d'Escoles Associades de la UNESCO.

Quant a l'educació no formal, es proposen tallers dedicats als mestres d'infantil, primària i secundària, congressos o seminaris anuals o bianuals de temàtica fallaire, demostracions, visites guiades, activitats lúdiques durant les festes i jocs. En l'elaboració de tots aquests projectes seria interessant comptar amb la participació de les associacions fallaires per la seva pertinença a la comunitat.

La labor de divulgació podria centrar-se en exposicions transfrontereres i itinerants, centres virtuals i/o museus, així com publicacions i documentals de tipus divulgatiu.

Aquest bloc és el que proporcionarà el coneixement a la societat i molt especialment a les futures generacions. Cal potenciar-lo, tal i com s'està fent en les bones pràctiques analitzades, i aprofundir en aspectes com l'educació formal de manera més insistent.

Les accions proposades per a la promoció, accés al patrimoni i activitats comercials derivades, de la mateixa manera que les altres categories, s'adeqüen a les recomanacions de la Convenció, com ara «adoptar les [...] mesures per: garantir l'accés al patrimoni cultural immaterial i respectar alhora els usos consuetudinaris que regeixen l'accés a determinats as-

pectes d'aquest patrimoni»⁹ o bé que «les comunitats, els grups i, si procedeix, els individus interessats han donat el seu consentiment lliure, previ i informat perquè es doni a conèixer millor el seu patrimoni cultural immaterial, i es garanteixi la seva més àmplia participació possible en les activitats de sensibilització».¹⁰ Totes les possibles activitats, a més a més, no han de tenir com a conseqüència «descontextualitzar ni desnaturalitzar les manifestacions o expressions del patrimoni cultural immaterial del qual es tracti» ni «presentar les comunitats, els grups o els individus interessats com que no participen en la vida contemporània, o menyscar de qualsevol manera la seva imatge».¹¹ Les principals propostes són exposicions, audiovisuals, concursos i itineraris temàtics.

Caldria promoure igualment labors de comunicació, de manera similar a les pràctiques reconegudes per la UNESCO, i fer un ús adequat dels mitjans audiovisuals, els mitjans escrits, xarxes socials, webs i aplicacions. La mateixa Convenció «anima els mitjans de comunicació a contribuir a la sensibilització sobre la importància del patrimoni cultural immaterial com a mitjà per a fomentar la cohesió social, el desenvolupament sostenible i la prevenció de conflictes, en lloc de centrar-se solament en els seus aspectes estètics o d'entreteniment»,¹² i contribuir a «l'intercanvi d'informació dins de les comunitats utilitzant les seves xarxes existents per recolzar-les en les seves iniciatives de salvaguarda, o promocionant fòrums de debat en els plans local i nacional».¹³

En la tercera categoria seria oportú incloure-hi també plans de desenvolupament turístic i plans de seguretat, perquè com ja s'ha esmentat, arran de la incorporació de la festa a la llista de la UNESCO, les falles s'han convertit en un objecte d'interès turístic, fet que ha provocat la massificació en algunes localitats. Cal treballar en aquest sentit i, com diu novament la Convenció, «vetllar particularment per evitar l'ús comercial indegut, administrar el turisme de manera sostenible, aconseguir un equilibri adequat entre els interessos de la part comercial, l'administració pública i els executants culturals, i per garantir que l'ús comercial no distorsioni el significat cultural immaterial ni la seva finalitat per a la comunitat de la qual es tracti»;¹⁴ és a dir, que no es perdi l'essència de la tradició.

Per tal d'aconseguir les accions proposades en aquests tres grans blocs, fa falta la implicació d'associacions i institucions del territori. Un organisme internacional que englobés representants oficials i tècnics de les cinc regions fallaires seria, sens dubte, un mitjà molt beneficiós per a l'assoliment de les mesures. Aquest tindria la responsabilitat de la salvaguarda de la festa de les Falles, *Haros* i *Brandons* i podria treballar a l'entorn de les problemàtiques o canvis existents que fan referència a la tradició.

A manera d'exemple, hauria de fixar les característiques bàsiques d'allò que es pot considerar una falla, *haro* o *brandon* per diferenciar-ho de noves formes pròximes a les fogueres o altres espectacles amb foc. Caldria que determinés igualment com reconèixer els nous pobles fallaires i els trets essencials que aquests han de tenir per a ser valorats com a tals.

I seria convenient que vetllés per al manteniment de la festa, especialment en aquelles localitats on pugui detectar-se el perill de la desaparició.

El que s'exposa en aquestes línies, però, són uns apunts sobre el model de salvaguarda per a les Falles, *Haros* i *Brandons* que mereixen ser ampliat i presentats a un comitè d'experts, així com a la comunitat fallaire perquè els avaluïn. En acabar aquesta validació, cal també una prova pilot de les accions plantejades en cadascun dels àmbits, de manera que el model pugui rebre una valoració final.

Des de la Càtedra Educació i Patrimoni Immaterial dels Pirineus de la Universitat de Lleida vetllarem per la realització de totes aquestes etapes, amb l'objectiu final d'assolir entre tots formes que permetin la conservació de la festa i el seu valor.

Notes

1. Jacint VERDAGUER, «Canigó», dins *Totes les Obres*, vol. II, Barcelona, Proa, 2003, p. 252.
2. UNESCO, *Textos fundamentales de la Convención para la Salvaguarda del Patrimonio Cultural Inmaterial de 2003*, Cedex, UNESCO, 2010.
3. *Ibid.*, p. 6.
4. A banda d'aquesta i la coneguda Llista Representativa de Patrimoni Immaterial, es disposa de la Llista del Patrimoni Cultural Immaterial que requereix mesures urgents de salvaguarda. Els estats membres han de presentar candidatura al Comitè per accedir a qualsevol de les tres llistes.
5. UNESCO, *Ibid.*, Art. 18, 1.IV.
6. *Ibid.*, Art. 12, 1.III i Art. 13, 1.III.
7. *Ibid.*, Art. 14, 1.III.
8. *Ibid.*, Art. 107, 2.IV.
9. *Ibid.*, Art. 13, 1.III.
10. *Ibid.*, Art. 101, 2.IV.
11. *Ibid.*, Art. 102, 2.IV.
12. *Ibid.*, Art. 111, 2.IV.
13. *Ibid.*, Art. 114, 2.IV.
14. *Ibid.*, Art. 117, 2.IV.

IBIX

Centre d'Estudis
Comarcals del Ripollès

Institut Ramon Muntaner
Fundació privada
dels Centres d'Estudis
de Parla Catalana

2a època. Núm. 10. Any 2018

Diputació de Girona

Fundació Bancària "la Caixa"

IDAPA

Institut per al Desenvolupament
i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran
Institut entant Desenvolupament
e era Promoció deth Naut Prentiu e Aran